

**KREDIT-MODUL TIZIMIDA BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF
O‘QITUVCHILARINING MUSTAQIL TA‘LIM AVTONOMIYASI VA
REFLEKSIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK
MEXANIZMLARI**

A.Eshqorayev

*Termiz davlat muhandislik va
agrotexnologiyalar universiteti kata o‘qituvchisi*

M. Urozov

*Termiz davlat muhandislik va
agrotexnologiyalar universiteti t.f.d., professor*

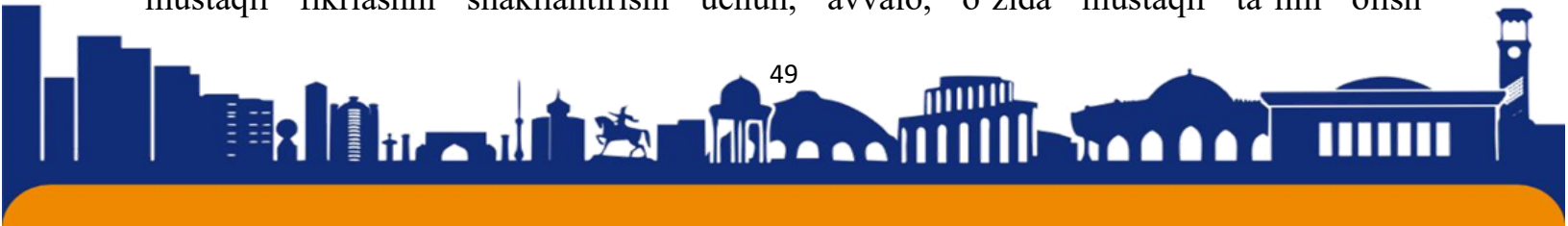
Annotatsiya: Ushbu tezisdagi kredit-modul tizimi sharoitida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining akademik avtonomiyasini shakllantirish hamda mustaqil ta‘lim jarayonida reflektiv-baholash kompetentligini rivojlantirishning konseptual va metodik asoslari tahlil qilingan. Talabalarning o‘z-o‘zini tashkillashtirish, pedagogik faoliyatni loyihalash va ta‘lim natijalarini mustaqil nazorat qilish bosqichlari ECTS mezonlari hamda innovatsion tashxis usullari asosida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Kredit-modul tizimi, ECTS, mustaqil ta‘lim, akademik avtonomiya, reflektiv kompetentlik, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi, portfolio, reflektiv-baholash.

KIRISH VA MUAMMONING DOLZARBLIGI

Oliy ta‘lim tizimiga ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System) kredit-modul tizimining joriy etilishi o‘quv jarayonining mazmuni va tuzilmasini tubdan o‘zgartirdi. Bu tizimning asosiy mohiyati shundaki, o‘quv yuklamasining katta qismi (50–60%) auditoriyadan tashqari mustaqil ta‘lim shakliga o‘tkaziladi. Bu esa bo‘lajak mutaxassisdan faqatgina bilimlarni o‘zlashtirishni emas, balki **akademik avtonomiyaga** (o‘z ta‘lim trayektoriyasini mustaqil boshqarish va qaror qabul qilish) ega bo‘lishni talab etadi.

Shu bilan birga, pedagogik amaliyot tahlili shuni ko‘rsatadiki, ko‘pchilik talabalar an‘anaviy ta‘limdan kredit-modul tizimiga o‘tishda “o‘z-o‘zini boshqarish va vaqtni to‘g‘ri taqsimlash” (taym-menedjment) ko‘nikmalarining yetishmasligiga duch kelmoqdalar. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi kasbiy faoliyatida o‘quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishi uchun, avvalo, o‘zida mustaqil ta‘lim olish

avtonomiyasi va refleksiv (samoanaliz) baholash kompetensiyasi yuqori darajada shakllangan bo'lishi zarur.

TADQIQOTNING MAQSADI VA VAZIFALARI

Tadqiqotning maqsadi: Kredit-modul tizimi sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mustaqil ta'lim olish avtonomiyasini oshirish va ularning refleksiv-baholash kompetentligini rivojlantirish model hamda algoritmini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

1. Kredit-modul tizimida akademik avtonomiya va refleksiv kompetentlikning didaktik imkoniyatlarini asoslash;
2. Mustaqil ta'lim jarayonini bosqichma-bosqich (tayyorgarlik, tashkiliy, motivatsion-faoliyatli, nazorat-baholash) loyihalash;
3. Talabalarning refleksiv-baholash ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha tajriba-sinov ishlarining samaradorligini matematik-statistik usullar yordamida tasdiqlash.

METODOLOGIYA VA MUSTAQIL TA'LIMNING REFLEKSIV MODELARI

Tadqiqot jarayonida mustaqil ta'limni rivojlantirishning **subyekt-subyektli, sinergetik, kontekstli va faoliyatli** yondashuvlaridan foydalanildi. Refleksiv mustaqil ta'limni tashkil etish quyidagi to'rtta uzviy bosqichni o'z ichiga oladi:

1. **Mustaqil maqsad qo'yish (Goal setting):** Talaba akademik akademik tyutor (maslahatchi) yordamida o'z bilim darajasini diagnostika qiladi va shaxsiy ta'lim maqsadini belgilaydi.
2. **Akademik marshrutni loyihalash (Routing):** Talaba ajratilgan kredit hajmiga muvofiq (1 kredit = 25–30 soat) mustaqil ishning tuzilmasi va bajarish muddatlarini grafik ko'rinishda ishlab chiqadi.
3. **Refleksiv-amaliy faoliyat (Action & Reflection):** Talaba topshiriqlarni bajarish jarayonida nafaqat nazariy ma'lumotlarni to'playdi, balki *"Men nimani tushundim?"*, *"Qaysi pedagogik usul afzal?"*, *"Qanday muammoga duch keldim?"* kabi savollar orqali refleksiv kundalik yoki esse yuritadi.
4. **Autentik baholash (Authentic assessment):** Talaba tomonidan to'plangan mustaqil ishlar, dars ishlanmalari va pedagogik keyslar **"Talaba e-Portfolio"**si ko'rinishida taqdim etiladi va o'zaro baholash (*Self-assessment / Peer-review*) amalga oshiriladi.

TAJRIIBA-SINOV ISHLARI VA STATISTIK TAHLIL

Tadqiqot bo'yicha tajriba-sinov ishlari Termiz, Qarshi va Guliston davlat universitetlari hamda Qo'qon davlat pedagogika institutining 355 nafar bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari ishtirokida olib borildi.

Talabalarning refleksiv-baholash va mustaqil ta'lim avtonomiyasi darajasi to'rtta asosiy mezon (*motivatsion, intellektual-kognitiv, axborot-kommunikativ va hissiy-irodaviy/baholash*) bo'yicha o'rganildi.

Tajriba va nazorat guruhlarining yakuniy ko'rsatkichlari tahlili (Styudent kriteriysi bo'yicha):

Tajriba guruhlarida (TG): Refleksiv-mustaqil ta'lim modeli joriy etilgandan so'ng yuqori va o'rta darajadagi ko'rsatkichlar **19.8% dan 58.2% gacha** o'sdi, past darajadagi ko'rsatkichlar esa 71.8% dan 20.0% gacha kamaydi.

Nazorat guruhlarida (NG): An'anaviy tarzda olib borilgan mustaqil ta'lim natijasida sezilarli o'zgarish kuzatilmadi (past daraja 63.2%–70.8% oralig'ida saqlanib qoldi).

XULOSA

Kredit-modul tizimida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mustaqil ta'limini faqatgina referat yozish bilan cheklab qo'ymasdan, ularda refleksiv fikrlash va avtonomiyani rivojlantiruvchi mustaqil topshiriqlar tizimiga o'tish zarur.

Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'lim topshiriqlarini HEMIS va boshqa raqamli platformalar orqali ochiq va shaffof baholash mexanizmini to'liq yo'lga qo'yish lozim.

Talabaning mustaqil ta'limdagi individual o'sishini baholashda traditsion test va nazorat ishlaridan tashqari "e-Portfolio", keys-stadi hamda refleksiv esse kabi zamonaviy autentik baholash shakllarini keng tatbiq etish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni.** "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli Farmoni. 2019-yil 8-oktyabr.
2. **Usmonov B.Sh., Xabibullayev R.A.** Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish. O'quv qo'llanma. – Toshkent: "Tafakkur" nashriyoti, 2020. – 120 b.
3. **Nazarqulova G.** Kredit-modul ta'lim sharoitida talabaning mustaqil ta'limini shakllantirish natijalari va ularning samaradorligi // Guliston davlat universiteti axborotnomasi. – Guliston, 2023. – № 2 (101). – B. 68–72.
4. **Babanskiy Yu.K.** Optimizatsiya uchebno-vospitatelnogo protsessa. – Moskva: Prosveshcheniye, 1982. – 192 s.
5. **Fry H., Ketteridge S., Marshall S.** A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education. – New York: Routledge, 2009. – 525 p.